

Лекція: Організаційно-економічні основи ринкових форм господарювання.

1. Суть та правове забезпечення діяльності ринкових форм господарювання.
2. Принципи побудови підприємства.
3. Установчі документи та реєстрація нових формувань.
4. Зміст, складання і затвердження статуту підприємств.

Батіг А.І. Планування та організація діяльності аграрного підприємства с. 11-49.

Протягом останніх років Верховна Рада України прийняла ряд законів, спрямованих на стабілізацію і розвиток агропромислового виробництва: «Господарський кодекс України» (2003 р.), «Земельний кодекс України» (2001 р.), «Про державну підтримку сільського господарства України» (2004 р.), «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» (2005 р.) та ін.

В Конституції України, прийнятій Верховною Радою України (1996 р.), передбачено функціонування державної, комунальної і приватної власності.

Залежно від форм власності Господарським кодексом України передбачено функціонування підприємств таких видів:

- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

Якщо в статутному фонді підприємства іноземна інвестиція становить не менше як десять відсотків, воно вважається підприємством з іноземними інвестиціями. Якщо ж іноземна інвестиція підприємства становить сто відсотків його статутного фонду, воно вважається іноземним підприємством.

Залежно від способу утворення та формування статутного фонду підприємство може бути унітарним або корпоративним.

Унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне майно, формує статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника.

Корпоративне підприємство утворюється двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників),

їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

Залежно від кількості працюючих та обсягу від реалізації продукції за рік підприємства відносять до малих, середніх і великих.

***Малими визнаються підприємства**, в яких середньооблікова чисельність працюючих за рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.*

***Великими підприємствами визнаються підприємства**, в яких середньооблікова чисельність працюючих за рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.*

Усі інші підприємства визнаються середніми.

Організаційно-правова форма підприємств обумовлюється варіантом об'єднання капіталу учасників (засновників) і мірою відповідальності кожного з них.

До недержаних сільськогосподарських підприємств відносять: господарські товариства, сільськогосподарські виробничі кооперативи міжгосподарські підприємства, фермерські господарства приватні підприємства та ін.

Товариство з обмеженою відповідальністю - це підприємство, створене на засадах угоди між юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. Має статутний фонд, поділений на частки розмір яких визначаються установчими документами і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки свої майном. Такими документами є установчий договір і статут. Учасники товариства несуть відповідальність в межах своєї вкладів.

Досвід роботи товариств показав, що засновників товариств може бути різна кількість власників землі і майна. Решту майна і землі товариство бере в оренду з обов'язковим укладанням відповідних договорів.

У товаристві з обмеженою відповідальністю створюється статутний фонд, розмір якого повинен становити не менше суми, еквівалентної 100 мінімальним заробітним платам, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, діючої на момент створення товариства.

До моменту реєстрації товариства кожен із учасників зобов'язаний внести не менше 30% вказаного в установчих документах вкладу. Учасник зобов'язаний повністю внести свій вклад не пізніше року після реєстрації товариства. Учаснику товариства, який повністю вніс свій вклад, видається свідоцтво товариства.

При виході учасника товариства йому виплачується вартість частини майна товариства, пропорційна його частці у статутному фонді. Виплата

проводиться після затвердження звіту за рік, в якому він вийшов з товариства, і в строк до 12 місяців з дня виходу.

Вищим органом управління товариства з обмеженою відповідальністю є **збори учасників**. Вони вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники, що володіють у сукупності більш, як 60% голосів, а з питань, які потребують одностайності, - всі учасники. Збори учасників скликаються не рідше двох разів на рік, якщо інше не передбачено установчими документами.

Виконавчим органом може бути колегіальний (дирекція) або одноособовий орган (директор).

Сільськогосподарський кооператив - це форма організації виробництва у вигляді добровільного об'єднання юридичних і фізичних осіб створена на підставі вільного волевиявлення шляхом утворення нової юридичної особи на засадах членства, участі своїх членів у його діяльності та об'єднанні пайових внесків з метою ведення сільськогосподарської діяльності та обслуговування переважно своїх членів.

Кооперативи в сільськогосподарському виробництві можуть бути виробничі і обслуговуючі.

Сільськогосподарський виробничий кооператив - це підприємство, створене для спільного виробництва продукції сільського господарства з обов'язковою трудовою участю в його діяльності з метою отримання прибутку.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив - це підприємство, створене для здійснення обслуговування в основному членів кооперативу на засадах взаємодопомоги та економічного співробітництва переважно на безприбутковій основі. Залежно від виду діяльності вони поділяються на: переробні, заготівельно-збутові, постачальницькі, сервісні, кредитні, обліково-аудитні та інші. У разі поєднання кількох видів діяльності створюються багатофункціональні кооперативи.

Кооперативи створюються і проводять свою діяльність за такими принципами:

- добровільність членства (обов'язкова трудова участь членів у діяльності виробничого кооперативу; обов'язкова участь членів у діяльності обслуговуючого кооперативу) фізичних і юридичних осіб в кооперативі та безперешкодний вихід з нього;
- демократичний характер управління, рівні права у прийнятті рішень за правилом «один член кооперативу – один голос»;
- обмеження виплат часток доходу на паї;
- економічний ефект, тобто одержання певного матеріального результату на основі кооперації;
- єдність і злагоду, що передбачає поєднання індивідуальних зусиль і взаємодопомогу в досягненні спільної мети.

Рішення про створення кооперативу приймається його установчими зборами. Чисельність членів кооперативу не може бути меншою ніж три особи.

Кооператив вважається створеним і набуває права юридичної особи з дня його державної реєстрації. Основним правовим документом, який регулює діяльність кооперативу є його **статут**. В статуті вказується:

- склад членів (клієнтів-власників) кооперативу;

- назва його та місцезнаходження;
- предмет і мета (напрямок) діяльності;
- порядок вступу у кооператив і порядок виходу з нього;
- права і обов'язки членів кооперативу;
- органи управління, порядок їх формування та компетенція;
- порядок наймання працівників;
- умови реєстрації та припинення діяльності кооперативу.

Статут кооперативу приймається засновниками на установчих зборах, зміни і доповнення до нього вносяться загальними зборами його членів.

Вступ до кооперативу здійснюється на підставі поданої заяви. Рішення про прийняття до кооперативу підлягає схваленню загальними зборами. Новий член кооперативу вносить вступні і пайові внески в порядку передбаченому статутом.

Основними завданнями правління кооперативу є: розробка стратегії ринкової діяльності; фінансування; обслуговування членів кооперативу; контроль діяльності всієї організації згідно з поставленими завданнями і т. д .

Правління кооперативу очолює голова правління (голова кооперативу). Члени правління кооперативу зі свого складу обирають заступника голови і секретаря правління.

Голова кооперативу обирається з числа його членів загальними зборами прямим голосуванням відповідно до порядку голосування, прийнятому в кооперативі. Строк повноважень голови правління, його функції і порядок відкликання визначається статутом кооперативу.

Для оперативного управління кооперативом правління наймає виконавчого директора. Він працює на умовах контракту, який укладає з ним правління кооперативу, і виконує функції, делеговані йому правлінням. Виконавчий директор несе повну відповідальність за свою діяльність перед правлінням кооперативу (за точне і оперативне планування, організацію, координацію і контроль, за використання найманого персоналу, майна і коштів кооперативу).

Для поточного контролю за фінансово-господарською діяльністю кооперативу може створюватись ревізійна комісія та спостережна рада, які підзвітні лише загальним зборам кооперативу. Члени ревізійної комісії та спостережної ради не можуть бути членами правління кооперативу.

Майно кооперативу формується за рахунок грошових і матеріальних внесків його членів та доходів, одержаних від господарської діяльності. Воно є власністю членів кооперативу. Статутний фонд має неподільну і подільну (пайовий фонд) частини.

Приватне підприємство - це підприємство, засноване на власності юридичної (фізичної) особи, яка бере на себе ризик пов'язаний із власністю та її використанням, присвоює весь прибуток і несе всі витрати. Приватне підприємство має право найму робочої сили з дотриманням відповідного законодавства України. Водночас у ньому не є обов'язковою особиста праця засновника.

Власник приватного підприємства за його діяльність несе відповідальність усім своїм майном. Проте згідно з Кримінальним Кодексом України, у громадян які займаються сільським господарством, не може бути примусово

вилучений певний перелік особистого майна (одна хата, запас продуктів харчування і палива на один сезон, зимовий одяг, корова і річний запас насіння, сільськогосподарський інвентар та інше).

Приватне(приватно-орендне)підприємство з орендними відносинами – це самостійний господарюючий статутний суб'єкт, який здійснює виробничу і комерційну діяльність на базі як власного, так і орендованого майна і землі з метою отримання прибутку. При цьому власник землі і майна бере в оренду землю і майно у інших членів КСП, що реформувалося, з обов'язковим укладанням договору, де визначаються розмір плати за оренду майна і землі та права і обов'язки сторін.

Приватно-орендні підприємства, на відміну від господарських товариств і кооперативів, не належать до форм колективного господарювання. При цьому члени реорганізованого КСП, передавши свої земельні і майнові паї приватному підприємству чи фермерському господарству в оренду, не стають членами цих підприємств. Вони можуть бути їх працівниками на контрактній основі.

Орендна плата є обов'язковим платежем, який орендар вносить орендодавцеві за володіння та користування земельною ділянкою.

Орендна плата може встановлюватися в таких формах: **грошовій**, коли платіж є певною сумою коштів; **натуральній**, коли платіж є визначеною кількістю чи частиною продукції, яка одержується з орендованої земельної ділянки, або шляхом надання певних послуг орендодавцю.

Управління приватним підприємством здійснюється його засновником, який залучає громадян до праці на основі трудового договору.

Державне підприємство створюється органом державної влади на базі відокремленої частини державної власності і входить до сфери його управління. Майно підприємства становлять виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства.

Управління підприємством здійснюється відповідно до його установчих документів на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна і участі в управлінні трудового колективу. Підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру, встановлює чисельність працівників і штатний розпис.

Керівника державного підприємства наймає (призначає) власник майна. З ним укладається контракт (договір, угода), в якому визначаються права, строки наймання, обов'язки і відповідальність його перед власником та трудовим колективом, умови матеріального забезпечення та звільнення з посади з урахуванням гарантій, передбачених контрактом та законодавством України.

Керівник підприємства самостійно вирішує питання його діяльності. Заступники керівника та керівники і спеціалісти підрозділів апарату управління і структурних одиниць (виробництв, цехів, відділень, дільниць, ферм) призначаються на посаду і звільняються керівником підприємства.

Керівник підприємства без доручення діє від імені підприємства, представляє його інтереси в органах державної влади і органах місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах з юридичними особами і

громадянами, формує адміністрацію підприємства і вирішує питання діяльності підприємства в порядку, визначеному установчими документами.

Акціонерне товариство - це підприємство, створене на засадах угоди між юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку, яке має статутний фонд поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості і несе відповідальність за зобов'язаннями лише майном товариства. Статутний фонд акціонерного товариства не може бути меншим, суми, еквівалентної 1250 мінімальним заробітним платам (виходячи з ставок мінімальної заробітної плати діючої на момент створення акціонерного товариства).

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин у сільському господарстві найпоширенішою різновидністю приватного підприємництва є фермерське господарство. Воно є формою господарювання і являє собою форму підприємництва громадян України, які виявили бажання переважно особистою працею членів господарства виробляти товарну продукцію, переробляти і реалізовувати її. Це означає, що фермерське господарство є підприємцем товаровиробником.

Юридичною базою виникнення та розвитку цих господарств став Закон України — Про селянське (фермерське) господарство, прийнятий Верховною Радою України 20 грудня 1991 року, у другій його редакції від 19 червня 2003 року. На сьогодні ці відносини регулюються Законом України — Про фермерське господарство від 19 червня 2003 року.

Фермерство, як вид підприємницької діяльності, ґрунтується на таких принципах:

- добровільність створення господарств;
- самостійне формування програми діяльності, вільний вибір її видів, партнерів та форм взаємовідносин з ними;
- право селянина самостійно вирішувати питання, який з видів землекористування він вибирає: приватну власність, постійне користування, оренду чи їх поєднання;
- право вільного найму працівників;
- забезпечення та надійний захист права власності фермера на землю, засоби виробництва, вироблену продукцію;
- повна економічна відповідальність за підсумки господарської діяльності;
- вільне розпорядження доходом після внесення платежів, передбачених законом;
- самостійне встановлення цін на вироблену продукцію, відповідно до законодавства;

самостійне здійснення фермерським господарством зовнішньоекономічної діяльності, використання на свій розсуд належної йому частки виручки.